

Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisalas tegutsev Rahvusarhiiv tagab Eesti ühiskonda peegeldava teabe kestmise ja kasutamise läbi aegade. Organisatsiooni peamised tugevused on pühendunud töötajaskond, hea IKT-taristu ning laialtlevitatud koostöö partneritega nii avalikus kui ka erasektoris. Rahvusarhiiv on olemuselt veidi ebatüüpiline valitsusasutus, evides kodanike õiguste ja kohustuste tõendamise ja riigi arhiivindusliku toimimise tagamise kõrval mitmekesiseid ülesandeid ka teadus-, haridus- ja kultuurimaastikul.

Rahvusarhiivi lähiaastate keskseim ettevõtmine on osalemine Rahvusraamatukogu hoone rekonstrueerimise projekti koostamises ja elluviimises. Pärast rekonstrueerimist kolivad Rahvusarhiivi Tallinnas tegutsevad üksused Rahvusraamatukoguga sama katuse alla. See avab uudsed võimalused sünergiaks, mis tõenäoliselt muudab tavaarusaama teabehalduse korraldamisest Eestis, aga loob ka tingimused tõhusamaks teenuste osutamiseks ja tugifunktsioonide täitmiseks.

Rahvusarhiivi suuremad väljakutsed seonduvad keeruliste arendusülesannetega nii digiühiskonnas laiemalt, aga samuti organisatsiooni sees. Lähiaastateks on kokku lepitud kaks fookusvaldkonda: **(1) Rahvusarhiiv kui osa e-riigist ja infoühiskonnast** ning **(2) Rahvusarhiiv kui avatud asutus ja partner kogukondadele**.

Rahvusarhiiv lähtub oma tegevuses kliendikesksusest, samuti töötajate tunnustatud ja jagatud väärtustest: avatusest, usaldusväärsusest, asjatundlikkusest ja koostöövalmidusest. Hindame töötajaid, kes väärtustavad enesearendamist ja rakendavad uusi teadmisi, oskusi ning vilumusi, tagades ühtlasi organisatsiooni arengu.

I RAHVUSARHIIV KUI OSA E-RIIGIST JA INFOÜHISKONNAST

Rahvusarhiiv on olnud osa e-riigist ja infoühiskonnast pikemat aega. Infosüsteeme on Rahvusarhiivis arendatud paarkümmend aastat, mitmed siinsed lahendused on olnud revolutsioonilised ka globaalses mõõtkavas. Sellest tuleneb järgneval perioodil vajadus uuendada keskseid arhiivihalduse süsteeme ja lõimida need omavahel nii kliendi kui töötaja vaates. Sisemiste töövoogude disainimise ja hõlbustamisega muudame töö tulemuslikumaks ning toetame ka töötajate arengut. Rahvusarhiiv soovib jätkata edukat koostööd partneritega ning suunata protsesse, milles sünnivad vastastikku kasulikud tehnilised arendused.

Peamised eesmärgid

- Arhiveerimine toimub nupuvajutusega (*seamless archiving*).
- Asutuste paberarhivaalid on võimalikult suurel määral arhiivi üle antud.
- Mistahes tüüpi, liiki ja kandjal arhivaalide säilitustingimused on võimalikult nõuetekohased.

Perioodi lõpp

I.1 Arhivaalide vastuvõtt

- Rahvusarhiiv on täielikult valmis arhiiviseadusest (ka riigi dokumendihalduse võimalikust konsolideerimisest) tulenevaks kogumismahu kasvuks, sh niisuguste arhivaalide osas, mille üleandmise tähtaeg pole saabunud, kuid vastuvõtt on mõistlik.
- Asutustega on kokku lepitud üleandmise ajakavad (kogumisplaan), uuendatud on korrastamise ja kirjeldamise nõuded.
- Uurijatele on tagatud lünkadeta uurimisaines. Vastuvõtutöövoos lõppemisel on digisündinud säilikud (arhivaalid) kättesaadavad kasutajatele, sh asutustele (üleandjatele).

I.II Vastuvõtusüsteemid

- Asutus teeb üleandmistoimingud reeglina ühes keskkonnas ([ASTRA](#), [EFIS](#)).
- Keskkondade ja töövoogude analüüs ja uuendamine toimub operatiivselt. Üleandmise paremaks kontrollimiseks, kvaliteedi tagamiseks ja käsitöö vähendamiseks kasutatakse võimalusel tehisintellekti.
- Vastuvõtuprotsessi funktsionaalsus on jagunenud ASTRA (sisulised ja käsitsi tehtavad tegevused nagu kirjeldamine, korrastamine, visuaalne kontroll, dokumentatsiooni loomine, teisendused) ja Preservica vahel (tehniline automaatkontroll).
- Koostöös riigi IKT-üksuste ja tarkvaraarendajatega on lahendatud ASTRA suhtlus elektrooniliste dokumendihaldussüsteemide ja [Preservicaga](#), viimane on liidestatud Rahvusarhiivi teiste infosüsteemidega ([FIS](#), [AIS](#) jt).
- Loodud on mugav võimalus ka üksikarhivaali üleandmiseks (film, video, pilt, heli).

I.III Arhivaalide üleandmise turundamine ja partnerlus

- Kogumist toetav arhivaalide üleandmise turundamine on osa Rahvusarhiivi kogumisstrateegiast.
- Nõustamine ja koolitus on üleandmist suunavad turundustegevuse osad – Rahvusarhiiv pakub oma kompetentsi, süsteeme (ASTRA, AIS, filmiarhiivi süsteemid) ja lahendusi vastuvõtueesmärkide saavutamiseks.
- Juhiseid luuakse kõiki osapooli kaasavalt ja koordineeritult (hulginõustamine), need on ajakohased ja kujundavad Rahvusarhiivi mainet.
- Asutusi veendaks leidma ressursse arhivaalide üleandmiseks ettevalmistamiseks.
- Järelevalve (sh filmide algmaterjali üle) on üleandmise ja arhivaalide säilimise tagamise meetod, mida vajadusel ka kasutatakse.
- Arhiivil on ülevaade kvaliteetset korrastamise ja kirjeldamise teenust pakkuvatest partneritest, keda kaasatakse nõuete ja juhiste väljatöötamisse.

I.IV E-fonditoimik

- E-fonditoimik on arhiivihalduse lahutamatu osa, mis võimaldab hõlpsalt dokumenteerida ja jälgida üleantava ja säilitatava ainesega tehtavaid tegevusi arhiivis.
- E-fonditoimik võimaldab teha statistilist analüüsi (näiteks fondide, toimingute ja tegijate kohta).

I.V Andmekogud

- Rahvusarhiiv jätkab andmekogude arhiveerimisel [Database Preservation Toolkiti](#) kasutamist.
- Andmekogude pikaajaliseks säilitamiseks kasutatakse rahvusvaheliselt tunnustatud vormingut [SIARD](#).
- Nõuded andmekogude arhiivikirjeldamiseks on kokku lepitud. Koostöös andmekogude omanike ja haldajatega jätkatakse andmekogude arhiveerimise nõuete täpsustamist.

I.VI Säilitamine

- Digitaalse ainese (nii digitud kui ka digisündinud) säilitamise üldised põhimõtted on tänapäevastatud, need põhinevad standarditel (andmeturbe reeglistik, isikuandmete kaitse üldmäärus, ISO 16363 jt) ja on dokumenteeritud.
- Digitaalse säilitamise tööprotsessid on täiendatud ja juurutatud (sh konkreetsed vastutused ja tegevused) ning neid kaasajastatakse pidevalt.
- Digi- ja analoogkogude säilitustingimused on tänapäevased ning vastavuses Rahvusarhiivi säilituspoliitika põhialustega.

II RAHVUSARHIIV KUI AVATUD ASUTUS JA PARTNER KOGUKONDADELE

Eelneval perioodil on Rahvusarhiiv oluliselt suurendanud arhiivipedagoogika raames pakutavate teenuste mahtu. Lisaks üldharidust ja kõrgharidust toetavatele tegevustele tahame senisest enam tegelda täiskasvanuõppega, samuti laiendada erivajadustega inimestele suunatud programme. Rahvusarhiivil on [haridusvaldkonna arengukava 2021–2035](#) raames võimalik panustada ka paindlike ja isikupõhiste õpiteede arendamisse.

Tänapäevane arhiivindus on üha rohkem orienteeritud kogukondadele. Rahvusarhiiv on alates 2014. aastast tegelnud vabatahtlike kaasamisega arhiiviteabe kirjeldamisse, käivitanud mitu ühisloomeprojekti sadade kaasalööjatega ja korraldanud avalikkusele suunatud ettevõtmisi. Selle kõigega jätkatakse, kuid veelgi läbimõeldumalt.

Peamised eesmärgid

- Kesksed kasutuskeskkonnad on uuendatud ja nende kasutamine on mugavam.
- Digiaines on täpsemalt kirjeldatud, digitud arhiiviainese andmekvaliteeti ja leitavust parandatakse tehisintellekti abil.
- Kogukonnad on läbimõeldult ja sihipäraselt kaasatud arhiivi tegevustesse, ühisloome paletti on laiendatud.
- Arhiivipedagoogika programm on senisest mitmekesisem ja suunatud rohkematele sihtrühmadele, Rahvusarhiiv on oluline partner õpetajatele.

Perioodi lõpp

II.I Kasutuskeskkonnad

- Kasutajakogemuse disainimeetodeid rakendatakse uue, ühtse ja intuitiivse keskkonna väljatöötamisel.
- Keskse infosüsteemina toimib [AISI](#) kolmas versioon, [Saaga](#) on sulandatud AISi koostisosaks ning senine haldusliides on uuendatud.
- [FIS](#), [Fotis](#) ja [kaartide infosüsteem](#) on uuendatud ning need on liidestatud AISiga.
- Ühisloome- ja kasutuskeskkondadele on loodud andmevahetusliidesed.
- [VAU](#) töötaja- ja kliendivaade on tänapäevastatud ja täiendatud.
- Teksti- ja objektituvastuse ning ühisloomeprojektide tulemusi rakendatakse kasutuskeskkondades.
- Digitaalsena sündinud ainesele on loodud mugav juurdepääs.

II.II Kogude digimine

- Eelisjärjekorras digitakse isiku- ja kohaloolisi allikaid ning tehniliselt ebastabiilsel kandjal audiovisuaalsalvestisi. Euroopa Liidu struktuurifondidest rahastatud projektide käigus digitakse Rahvusarhiivi ja teiste mäluasutuste kogudest 3,9 miljonit kaadrit dokumente, 167 tuhat fotot ja 245 tundi filme.
- Projektide ja tellimuste kõrval suureneb igapäevase digimise maht.
- Filmide digimise (sh märgdigimise), järeltöötlamise ja restaureerimise töövood on häälestatud ja soetatud tehnika kogu potentsiaal rakendatud.
- Kadunud, kaduvate ja haruldaste meediumite (lisaks 8/16 mm filmidele ka videokandjad, klaasnegatiivid, helisalvestised) digimisteenused on disainitud ja laiemalt tutvustatud.
- Kasutatakse automaatset teksti- ja pildituvastamist (HTR, OCR, näo- ja objektituvastus) ning märksõnastamist võimaldavaid rakendusi.

II.III Ühisloome ja kogukondade kaasamine

- Eesti ja välismaa mäluasutuste kogemusi arvestades on koostatud Rahvusarhiivi kogukonnastrateegia, määratletud on konkreetsed mõõdikud, sihtrühmad ja vastutused.
- Rahvusarhiivi iseteenindusportaal VAU on kogukondadega suhtlemiseks loodud tehniline võimekus (näiteks lingi jagamine, võimalusel arhivaaliga tutvumine sisse logimata, vaegnägijaile teksti kõneks muutmine).
- Ühisloomet kasutatakse kogu teatmestu ulatuses, arhiivi andmebaase täiendatakse arhiivikasutajate tagasiside abil (liidestus Facebookiga, keskkondade-ülene tagasiside jne).
- Jätkuvad ühisloomeprojektid ja tuvastuspõhised digitalgud. Vabatahtlikke ja kogukondi rakendatakse digimisel ning teksti- ja pildituvastustulemuste järeltöötusel.
- Plaanipäraselt jagatakse arhiivindus- ja dokumendihaldusteavet eraõiguslikule sektorile, neile on suunatud blogi ja uudiskiri, sihtrühma laiendatakse ärisektorist mittetulundus- ja vabaühinguteni. Arhivaalide kogumisel keskendutakse iseseisvuse taastamise perioodi kirjeldavatele allikatele.
- Laiema kõlapinna saavutamiseks ja kogukondade haaramiseks kasutatakse kõneisikuid.

II.IV Arhiivipedagoogika

- Arhiivipedagoogiliste tegevustega kokku puutuvate sihtrühmade ring on tänasest laiem:
 - uued sihtrühmad, näiteks noortekeskuste ja huvikoolide, aga ka eakatele mõeldud päevakeskuste, pärandihuviliste seltsingute ja teiste organisatsioonide kaudu,
 - seniste sihtgruppide areaali laiendamine, hõlmates enam õpetajaid ja õpilasi Võru-, Valga-, Jõgeva-, Ida- ja Lääne-Virumaalt,
 - täiskasvanutele suunatud arhiivitunnid,
 - nägemis- ja kuulmisvaegusega inimestele suunatud lahenduste väljatöötamine ja kasutamine arhiivitundides.
- Pakutavate teenuste valik on avaram ja digilahendusi rohkem:
 - filmikogu tutvustamiseks kasutatakse voogedastusplatvormi,
 - ajaloo õpetamisele keskenduvad arhiivitunnid ja õppematerjalid,
 - mitut õppeainet lõimivad tunnid ja õppematerjalid (digiarhiivindus, konserveerimine, kunstiajalugu, teaduslugu, tekstituvastuse ja tehisintellekti tutvustamine jne).
- Analoogainese mitmekesisus on teadvustatud ja selle eripärade tutvustamiseks kasutatakse kogudes leiduvaid erinevaid mälukandjaid.
- Koostöö kultuuri- ja mäluasutustega ning kolleegidega Eestis ja mujal maailmas on tihenened. Toimuvad mitmesugused ühisprojektid:
 - Rahvusarhiivis eksponeeritakse rändnäitusi,
 - õpilastele viiakse läbi koolivaheajaprogramme,
 - osaletakse kodu- ja välismaistel filmifestivalidel,
 - korraldatakse loenguid, filmiõhtuid, näitusi ja muid üritusi.